

ROND HET ZENDINGSERFGOEDHUIS

De tweede helft van 2023 was voor ons een boeiende, en vooral afwisselende, periode. Er is veel werk verzet, er waren contacten met verschillende personen in verband met de tentoonstellingen die we wilden organiseren en we mochten ook weer een aantal bezoekers verwelkomen.

In de zomer hebben wij ons bezig gehouden met de organisatie en de voorbereidingen van het *bezoek van de heer en mevrouw Yewangoe uit Indonesië*, ter gelegenheid van de publicatie van het vierde deel in onze *Zendingserfgoedreeks*.

Tegelijkertijd moest er ook stevig gewerkt worden aan de volgende publicatie uit die reeks, want deel 5 wilden wij klaar hebben bij de opening van een nieuwe tentoonstelling *Een heidens karwei, zendingsverhalen voor kinderen*, begin september in Zuidland.

De tentoonstelling in Winsum is een *dubbelexpositie* geworden. Naast de expositie van de jeugdzendingsboekjes, zijn er in de Obergumerkerk aldaar een 27-tal voorbeelden van Balinese schilderkunst te zien.

In de zomer hebben we ook weer een nieuwe *zendingserfgoedkalender* samengesteld. De kalender voor 2024, met afbeeldingen uit India/Pakistan, is heel goed ontvangen.

Er kwamen in de afgelopen periode ook weer een aantal *bezoekers* langs in Zuidland en gelukkig zijn er ook weer *nieuwe aanwinsten* waar we graag uw aandacht op vestigen.

Hylkje Steensma – secretaris

Zendingserfgoedreeks

Op 15 september vond in Amsterdam, in de kerkzaal van de VU en in aanwezigheid van ruim 100 belangstellenden (onder wie de auteur met zijn echtgenote), de boekpresentatie plaats van *Een kampongkind wordt Doctor – Mijn worsteling om te promoveren aan de VU* van de Sumbanese theoloog Andreas A. Yewangoe. Yewangoe schreef – eigenlijk bedoeld voor vrienden en kennissen – een terugblik op zijn leven, op zijn school- en op zijn latere studieperiode aan de Vrije Universiteit in Amsterdam.

Deze bijeenkomst kon Stichting Zendingserfgoed organiseren in samenwerking met het *HDC Centre for Religious History* van de VU. Dr. Yewangoe promoveerde in 1987 aan de Vrije Universiteit op het proefschrift: *Theologia crucis in Asia: Asian Christian views on suffering in the face of overwhelming poverty and multifaceted religiosity in Asia*. Deze studie heeft grote invloed gehad op de ontwikkeling van een interculturele theologie met aandacht voor dialoog, diversiteit en sociale rechtvaardigheid. Yewangoe werd een toonaangevend hoogleraar en kerkleider in Indonesië; hij was voorzitter van de Indonesische Raad van Kerken en vervulde ook een functie als adviseur van de Indonesische regering in religieuze aangelegenheden.

Een van de sprekers op deze bijeenkomst was prof. dr. Anton Wessels, emeritus hoogleraar godsdienstwetenschap en destijds co-promotor van Andreas Yewangoe.

We hadden het plan opgevat om Andreas en Nella uit te nodigen om naar Nederland te komen, zodat zij persoonlijk bij de boekpresentatie aanwezig zouden kunnen zijn en dat is ons dus gelukt.

Dankzij de grote inzet van oud-Sumbagangers en andere zendingsvrienden kon het echtpaar Yewangoe drie weken doorbrengen op verschillende locaties in Nederland. Naast min-of-meer officiële bezoeken was er tijd voor contacten met oude bekenden en uiteraard werd er ook wat tijd ingeruimd voor recreatie.

Een emotioneel weerzien met - de onlangs overleden - Pien van Halsema, echtgenote van voormalig zendingssecretaris Wim van Halsema

Alle gastgezinnen willen wij nogmaals hartelijk bedanken voor hun enthousiaste inzet om het verblijf van de Yewangoe's in Nederland te doen slagen.

Boottocht op de Friese meren

Jeugdzendingsliteratuur

Een andere activiteit, die ons deze zomer nogal bezig hield, was de organisatie van een tentoonstelling over jeugdzendingsliteratuur. De opening van deze tentoonstelling stond gepland in september en bij deze tentoonstelling wilden wij, naast een tentoonstellingsgids, ook een boek laten verschijnen.

EEN HEIDENS KARWEI
Zendingsverhalen voor kinderen

Een kleine gids bij de tentoonstelling

Als logo voor de tentoonstelling kozen we een afbeelding uit het boekje *Bonar, het melaatse Batakjongetje*: een Batak-priester die om zijn *tunggal panaluan* of priesterstaf danst in een poging genezing voor de arme Bonar af te smeken volgens het traditionele geloof en die het in het boek aflegt tegen het geloof van de zending.

Ter verlevendiging en verduidelijking van de uitstalling van boekjes uit verschillende periodes, hebben wij een aantal voorwerpen uit onze collectie toegevoegd. In onze Nieuwsbrief nr. 30 (zie www.zendingserfgoed.nl) leest u meer over de tentoonstelling.

Het tentoonstellingsboek verscheen als deel 5 in onze Zendingserfgoedreeks. Door verschillende auteurs worden, onder meer, de volgende onderwerpen behandeld:

- een historisch overzicht van de ontwikkeling van het christelijke kinderboek;
- beeldvorming (welk beeld konden lezers zich vormen van 'zichzelf' en 'de ander');
- de manier waarop het beoogde lezerspubliek in contact kwam met de boekjes (scholen, zondagscholen, zendingsonderwijs);
- aandacht voor auteurs, illustratoren en uitgevers van boekjes in dit genre;
- over het leven en werken van de zedingsman van het Zendingsgenootschap van de Evangelische Broedergemeente te Zeist, de Deen Peter Martin Legêne en, met de hoofdstuktitel *De romantiek van de zending*, schrijft een zendingeling over zijn motivatie om zelf een jeugdzendingsboek te gaan schrijven.

Locaties

Na expositie in Zuidland en Lochem is de tentoonstelling *Een heidens karwei - zedingsverhalen voor kinderen* nu nog, tot en met zaterdag 16 december, te zien in het KinderBoekenHuis in Winsum (Gr.), vanaf 2 februari in het Hernhuttermuseum in Zeist en op 19 april staat de opening van een dubbelepositie (jeugdzendingsboekjes en schilderijen) in de St. Gertrudiskerk in Workum gepland.

Dubbelepositie

De opening van onze tentoonstelling in Winsum op vrijdagmiddag 17 november is heel goed bezocht. Tegenover het KinderBoekenHuis staat de 13e-eeuwse Obergumerkerk waar regelmatig exposities te zien zijn. Voor veel Nederlanders is Winsum 'héél ver weg' en om meer mensen te verleiden de reis naar het noorden te maken (Winsum – 15 km ten noorden van de stad Groningen en ook heel goed bereikbaar per trein) besloten wij om er in Winsum een dubbelepositie van te maken. Naast de expositie in het KinderBoekenHuis hebben wij in de Obergumerkerk een 27-tal afbeeldingen opgehangen.

Opening dubbelepositie in Winsum

Op 17 november vond eerst de opening van de tentoonstelling van de jeugdzendingsboekjes plaats. Na een welkomswoord van een bestuurslid van het KinderBoekenHuis en uitleg van onze voorzitter, vertelde Marrit Claus, op zeer boeiende wijze, over de opzet en de conclusies van haar masterscriptie *Maar thans heb ik met heel mijn hart Toewan Jezus lief – Een onderzoek naar het zedingsbeeld in protestantse jeugdzendingspublicaties over Indonesië (1900-1980)*. Met de resultaten van haar onderzoek konden wij, indertijd, verder met de organisatie van deze tentoonstelling.

Vervolgens werd de aanwezige gasten verzocht over te steken naar de Obergumer kerk, waar de opening van de volgende tentoonstelling op het programma stond. Voor deze opening hadden wij medewerking van de bekende Groninger kunst schilder Henk Helmantel gevraagd. Helmantel is

een bekende schilder van stillevens en interieurs van middeleeuwse kerken en kloosters.

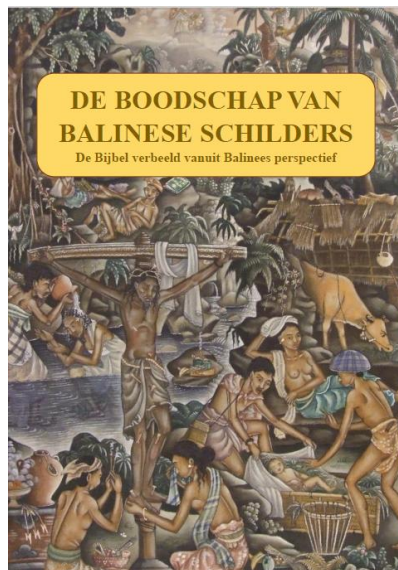
Henk Helmantel aan het woord (foto: J. Hoekzema)

Wij hadden hem gevraagd om, tijdens de opening, zijn kijk te geven op de Balinese schilderkunst. Hij was verrast over de manier waarop de Balinese schilders, met nauwelijks westerse invloed, schilderen. Sommige schilderijen, vol mensfiguren, deden hem enigszins aan de schilderijen van Brueghel denken.

Tentoonstelling De Boodschap van Balinese schilders - De Bijbel verbeeld vanuit Balinees perspectief.

In de collectie van Stichting Zendingserfgoed bevinden zich werken van Balinese schilders, die in de traditionele *wajang*- of *kamasan*stijl bijbelse taferelen schilderen. Zendeling Henk Visch, die in de jaren vijftig van de vorige eeuw op Bali werkte, moedigde de arme Balinese kunstenaars aan om bijbelse taferelen te gaan schilderen en dat had als resultaat dat er een klein oeuvre van traditionele, christelijke schilderkunst is ontstaan, gemaakt door Balinese kunstenaars, zowel hindoes als (nieuwe) christenen. Het bleek een goede inkomstenbron te zijn, want bezoekers van de familie Visch en andere westerse toeristen kochten deze schilderijen graag. Bij menige oud-zendingsarbeider of 'zendingsvriend' hangt op dit moment een 'Ketut Lasia' of een 'Wayan Turun' aan de wand.

Er zijn dus veel van deze schilderijen in Nederland beland en zo zijn er ook veel – door schenking of bruikleen – in de collectie van het Zendingserfgoedhuis terecht gekomen

Tentoonstellingsgidsje. Beeld omslag: 'Het leven van Jezus' – I Nyoman Tulus

Wij hebben bij deze tentoonstelling ook weer een tentoonstellingsgidsje gemaakt. De tentoonstelling bestaat uit 27 schilderijen, plus twee foto's van de schilder I Ketut Lasia waarop hij aan het werk is in zijn atelier.

Bij deze expositie kunt u werken zien van I Wayan Turun, van I Ketut Lasia, een leerling van Turun, die de stap naar het christendom zette en zijn hele leven als kunstenaar in dienst van het schilderen van bijbelse voorstellingen heeft gesteld en, als derde, diens jongere broer I Nyoman Tulus, die zich gedurende een korte periode in deze stijl aan christelijke thema's heeft gewijd. Laatstgenoemde heeft de stap naar het christendom, voor zover bekend, nooit gezet. Maar van hem is wel het werk dat op de voorkant van ons tentoonstellingsboekje is afgebeeld. Terwijl de meeste schilders zich tot één verhaal – of een fragment daaruit – hebben beperkt, heeft hij juist momenten uit het leven van Jezus, die door hem van belang werden geacht, in één schilderij weergegeven.

DIGITALE NIEUWSBRIEF STICHTING ZENDINGSERFGOED / ZENDINGSERFGOEDHUIS

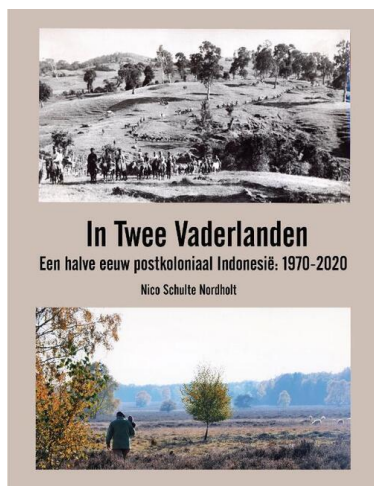
Nr. 31 – December 2023

De tentoonstelling *De boodschap van de Balinese schilders* is in Winsum nog te zien t/m zaterdag 16 december. Openingstijden: woensdag 12.00 tot 16.00 uur; vrijdag 12.00 tot 16.00 uur; zaterdag 11.00 tot 16.00 uur.

Het grootste deel van de schilderijen is, vanaf woensdag 20 december, te zien in kerkgebouw De Hoofdhof, Kerkweg 26, 8024 AN Zwolle. Buiten de eredienst op zondag zijn de schilderijen te bezichtigen op dinsdagochtend van 9.30 tot 12.00 uur.

Vanaf 19 april exposeren we weer jeugdzendingsboekjes en schilderijen in de St. Gertrudiskerk in Workum. In Workum is de tentoonstelling dagelijks (behalve op zondag) te bezichtigen van 13.30 tot 16.30 uur. Op momenten dat er een uitvaartdienst in de kerk wordt gehouden, kunt u de tentoonstellingen niet bekijken. Dus kijkt u, vóór uw bezoek, dit even na op de website www.pgworkum.nl

Nog een boekpublicatie

In oktober verscheen *In Twee Vaderlanden*, geschreven door Nico Schulte Nordholt. Nico schrijft over zijn diepe verbondenheid met Indonesië. Hij is geboren in 1940, in Kefamenanu op het eiland Timor, waar zijn vader, Herman Gerrit Schulte Nordholt, destijds hoofd van het plaatselijke bestuur was (HPB). Als peuter zat hij in

een Japans interneringskamp maar de eerste jaren na WOII zijn gelukkige jaren.

Na de verhuizing naar Nederland en na een studie culturele antropologie in Amsterdam, werkte Schulte Nordholt van 1969-1984 - voor een deel in dienst van de zending - aan universiteiten in Salatiga en Jakarta. In deze periode maakte hij de opkomst, 'bloei' en ondergang van Suharto's Nieuwe Orde (1966-1998) van dichtbij mee. Door de vele contacten die hij in de loop der jaren opbouwde, krijgt de lezer ook een unieke inkijk in de dramatische gebeurtenissen die leidden tot de val van Suharto en de jaren van 'reformasi' die daarop volgden.

Lezers die zelf ook met een 'band' met Indonesië hebben, zullen in dit boek veel herkenbaars, zowel bij personen als gebeurtenissen, lezen. *In twee vaderlanden – Een halve eeuw postkoloniaal Indonesië 1970-2020*

ABC Uitgeverij Zeewolde

ISBN 9 789493 289345 Prijs: 21,90

Ook te verkrijgen (met korting) rechtstreeks via de auteur schultenordholtnico@gmail.com

Bezoekers

Op woensdag 11 oktober bezocht een groep van 11 Indonesische predikanten het Zendingserfgoedhuis. Deze predikanten zijn allen werkzaam als docent pastoraat op een theologische hogeschool, een theologische faculteit of werkzaam in de praktijk van categoriaal pastoraat. Zo namen er ook een legerpredikant en een ziekenhuispredikant aan deze studiereis deel. In Nederland werd een bezoek gebracht aan: het luchthavenpastoraat, het ziekenhuispastoraat, het LBHTI+pastoraat, het krijgsmachtpastoraat en het zeevarendenpastoraat. Het pastoraat voor zeevarenden is gevestigd in Oostvoorne. De predikant van de PKN in Oostvoorne, Helène Perfors, is namens de Protestantse Kerk in Nederland, werkzaam als koopvaardijpredikant in de haven van Rotterdam.

De afstand van Oostvoorne naar Zuidland is niet zo groot, dus een bezoek aan het Zendingserfgoedhuis moest zeker ook op het programma staan. De predikanten ontdekten, tot hun verrassing, veel herkenbare voorwerpen uit hun eigen cultuur.

(Sumba, Kalimantan, Molukken, Papua, Bandung en Yogyakarta).

Indonesische predikanten op bezoek in Zuidland

Nieuwe aanwinsten

Wij waarderen het zeer dat we, met enige regelmaat, nieuwe artikelen krijgen aangeboden! Een greep uit de aanwinsten van de laatste maanden: stola's uit Ambon en Sumba van de Indonesische predikanten, voorwerpen uit Nias en de Batu eilanden van het Luthers genootschap - uit bruiklenen van voorheen het Tropenmuseum - van de familie Steinhart, een Nederlandse Lutherbijbel uit 1748 uit de Lutherse kerk te Middelburg van het Luthers genootschap voor in- en uitwendige zending en Jaap van Slageren stuurde ons een aantal ansichtkaarten, met ingekleurde afbeeldingen van zendingstaferelen, uit de eerste helft van de vorige eeuw.

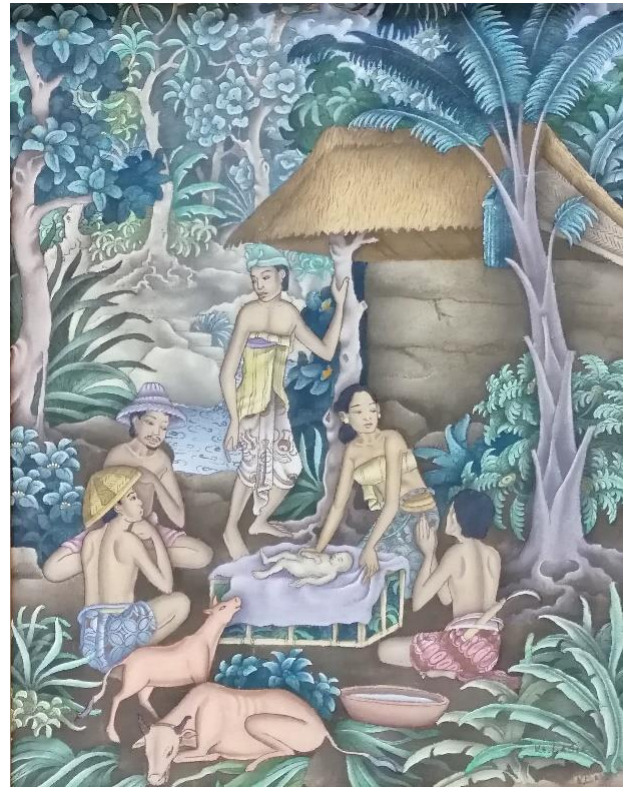
Geachte lezer,

Met deze nieuwsbrief hebben we geprobeerd u weer op de hoogte te brengen van wat er gebeurt in en rond het Zendingserfgoedhuis in Zuidland en bij onze stichting.

De kerstdagen staan weer voor de deur. Hier naast ziet een mooie schildering van de Balinese schilder I Wayan Turun: een vredig kersttafelreel op Bali.

Wij wensen u goede, vredige kerstdagen.

En, voor het nieuwe jaar: Heil en Zegen!

***De geboorte van Christus in Bethlehem
(Lukas 2:1-7) I Wayan Turun 1958***